

GLUBB PAŞA

(1897-1986)

Ürdün'de İngilizler'ce teşkil edilen ve Arap lejyonu denilen askerî birliğin kumandanı.

İngiltere'nin Lancashire iline bağlı Preston'da doğdu. Asıl adı Sir John Bagot'tur. Babası İngiliz ordusunda subay olan Glubb, eğitimini Royal Military Academy'de tamamladıktan sonra orduda göreve başladı. I. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da Fransa cephesinde aktif rol aldı ve yaralandı. Asil şöhretini, İngilizler'in işgali altında bulunan Irak ve Ürdün'deki faaliyetleriyle kazandı. 1920'de Irak'a tayin edilen Glubb, burada bedevîleri teşkilâtlandırıp Güney Irak'ta çöl boyunca sınırların güvenliğini sağlayacak olan disiplinli bir polis gücü oluşturma görevini aldı. 1926'da Irak'ta hükümetinin idarî müfettişi olmak için İngiliz ordusundan istifa etti. Bu görevi dört yıl sürdürdükten sonra 1930'da İngilizler'in önem verdikleri Ürdün'e giderek orada 1921 yılında Albay F. G. Peak tarafından kurulmuş olup 1923'te yeniden İngilizler'ce teçhiz edilerek kumandanlığına General Peak'in getirildiği Arap lejyonu (el-ceyşü'l-Arabî) kumandan yardımcılığını üstlendi.

Başlangıçta seyyar kuvvetler durumunda iken düzenli bir orduya dönüştürülen Arap lejyonunun görevi sadece iç güvenliği sağlamak ve İngiliz menfaatlerini korumaktan ibaretti. 1930'dan 1939'a kadar bu ordunun kumandan yardımcılığında bulunan Glubb Paşa kısa zamanda General Peak'ten daha etkin bir komuta geldi. Bu arada Necid taraflarından Ürdün'e sızan Abdülazîz b. Suud'un adamlarına karşı verdiği başarılı mücadele şöhretini arttırdı. Irak'ta bedevîleri

teşkilâtlandırmak için aralarında yaşarken onlarla ilişki kurmayı da öğrenen Glubb, kendisine yapılan muhalefete rağmen bedevîleri Arap lejyonuna dahil etmeyi başardı. Daha önceki tecrübeleri ve kabiliyeti sayesinde bedevîlerle iyi bir diyalog kurdu ve kanaatlerin aksine onların da disiplinli birer asker olabileceğini kanıtladı. Bedevîler kendisine "Ebû Haneyk" (küçük çeneli) lakabını takmışlardı. Ürdün Emîri Abdullah ile çok iyi anlaşan ve bölgedeki İngiliz hükümeti temsilcisinin de desteğini sağlayan Glubb 1939 yılında Peak'in yerine Arap lejyonu kumandanlığına getirildi. Bu tarihten sonra Arap lejyonu bölgenin en güçlü ve disiplinli ordusu haline gelirken âdeta İngilizler'in de Ortadoğu'daki gücünün simgesi oldu. Nitekim Emîr Abdullah, bu orduya güvendiği için II. Dünya Savaşı başlar başlamaz müttefikleri İngiltere'ye başvurarak savaşta onların yanında yer alabileceğini belirtti. İngiltere ise şimdilik kendisine ihtiyaç bulunmadığını bildirdi. Ancak savaş 1941'de Ortadoğu'ya sıçrayınca Emîr Abdullah tekrar yardım etme arzusunu ortaya koydu. Bunun üzerine İngilizler'in isteği doğrultusunda Glubb Paşa ve ordusu öncelikle, Irak'ta Alman subaylarının yardımıyla iktidarı ele geçiren Râşid Ali'ye karşı kullanılarak savaşa iştirak ettirildi. Ardından da İngiliz kuvvetlerinin Suriye'ye girmesinde büyük rol oynadı. Hatta denilebilir ki II. Dünya Savaşı sırasında bölgede müttefiklerine yardımda başarı gösterebilmiş yegâne kuvvet Arap lejyonu olmuştur. Daha sonra İngilizler'in yardımıyla yeniden teçhiz edilen ordu kısa zamanda 25.000'e ulaştı.

1948'de İsrail'in kuruluşundan sonra Glubb Paşa ve Arap lejyonu yeniden ön plana çıktı. Ürdün sınırlarının İsrail saldırılarına karşı korunması ve Kral Abdullah'ın çok önem verdiği eski Kudüs'ün yahudiler tarafından işgalinin önlenmesi için mücadelelere katıldı. Fakat 1951'de Kral Abdullah'ın öldürülmesi ve oğlu Tallâl'in kral ilân edilmesinden sonra Glubb Paşa'nın da etkinliği azalmaya başladı. Yeni kralın akıl hastası olması sebebiyle tahttan indirilmesi üzerine yerine genç yaşta ki velihaht Hüseyin getirildi. Kral Hüseyin ile Glubb Paşa arasındaki yaş farkı, ayrıca paşanın eski idarecilere karşı kullanmaya alıştığı otoriter tavrı yüzünden iki lider birbiriyi anlamadı. Buna, Arap dünyasında Nâ-

sır ihtilâliyle başlayan milliyetçi akımların sözcülüğünü yapan politikacıların ve basın baskısı da eklenince kral ile Glubb Paşa'nın arası iyice açıldı. 1956 yılı başlarında basında çıkan Glubb'un otoritesiyle ilgili bazı yazılar Kral Hüseyin'i kızdırdı; Glubb Paşa'yı ve ordudaki diğer İngiliz subaylarını aynı yılın mart ayında azletti. Ardından da Glubb'u bir darbeye teşebbüs etmesi ihtimaline karşı Kıbrıs'a sürdü. İngiltere önce bu duruma tepki gösterdiyse de daha sonra bunu kabullenmek zorunda kaldı.

Bundan sonraki hayatını İngiltere'de konferanslar vererek, makale ve kitaplar yazarak geçiren Glubb Paşa böylece iyi bir yazar olduğunu da kanıtlamıştır. Eserlerinde diğer şarkiyatçılara göre daha insafli davranmış ve Avrupa'da İsrail'e karşı Araplar'ın müdafaasını yapmıştır.

Eserleri. 1. *The Story of Arab Legion* (London 1948). Arap lejyonunun birinci elden bir değerlendirilmesinin yapıldığı eserde hiçbir yerde yayımlanmamış pek çok resim ve harita bulunmaktadır. 2. *A Soldier With the Arabs* (Harper 1958). Araplar arasında otuz altı yılını geçiren müellif, buradaki hayatının bir muhasebesini yaptığı eserinde aynı zamanda Batılılar'a karşı Araplar'ı savunmaktadır. Bu eserde de değerli haritalar ve Arap lejyonuna ait resimler bulunmaktadır. 3. *Britain and the Arabs* (Great Britain 1959). Eserde İngilizler'in Arap dünyasıyla ilgilenmelerinin sebepleri incelenmekte ve XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte meydana gelen olaylara yer verilmektedir. Ayrıca I. Dünya Savaşı'ndan sonra Arabistan'daki yeni oluşumlar ve bunların iki dünya harbi arasındaki durumları ele alınmaktadır. 4. *A Short History of the Arab Peoples* (London 1963). İslâm öncesinden XX. yüzyıl ortalarına kadar ana hatlarıyla Araplar'ın tarihini konu edinmektedir. 5. *Syria, Lebanon, Jordan* (1967). Eserde Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün Osmanlı Devleti'nden ayrılmasından sonraki siyasî gelişmeler ele alınmaktadır. 6. *Soldiers of Fortune* (London 1973). Müellif bu eserinde bir asker gözyle Memlüklü tarihini incelemekte ve bir değerlendirmesini yapmaktadır. Glubb Paşa'nın ayrıca *The Life and Times of Muhammed* (1970), *Peace in the Holy Land* (1971), *The Changing Seasons of Life* (1983) adlı eserleri yayımlanmıştır.

Glubb Paşa

BİBLİYOGRAFYA :

Müzekkiratü Glüb Başâ: 1897-1983 (trc. ve nşr. Selim Tâhâ et-Tikrîti), Bağdad 1988; J. Morris, *The Hashemite Kings*, New York 1959, s. 98, 100, 104-106, 110-114, 116, 118-121, 147, 150, 152, 178, 183-189; Necib el-Akiki, *el-Müşteşrikûn*, Kahire 1980, II, 132-133; Münib el-Mâzî – Süleyman Müsâ, *Târhu'l-Ürdün fi'l-karni'l-İşrîn*, Amman 1988, s. 154-155, 230-233, 627-633; Abdullah b. Hüseyin, *Müzekkirâtü*, Amman 1989, s. 175, 234-235; J. Lunt, *Glubb Pasha: A Biography. Lieutenant General Sir John Bagot Glubb Commander of the Arab Legion 1939-1956*, London 1984; a.mlf., "Glubb Pasha", *As.Af.*, XVIII (1987), s. 127-129; Uriel Dann, "The Beginnings of the Arab Legion", *MES*, V/3 (1969), s. 181-191; "Glubb", *TA*, XVII, 406; "Glubb", *EUn.*, XIX, 861-862; "Glubb, Sir John Bagot", *EBr.*², V, 308.

ZEKERİYA KURŞUN

GLÜCK, Heinrich

(1889-1930)

Avusturyalı**Türk ve İslâm sanatı uzmanı.**

11 Temmuz 1889'da Viyana'da dünyaya geldi. Yüksek öğrenimini Viyana Üniversitesi'nin sanat tarihi bölümünde yaptı ve 1914'te doktorasını vererek hocası Joseph Strzygowski'nin yanında asistan kaldı; 1919'da doçent ve 1923'te profesör oldu. Strzygowski, sanat tarihi bilim dalında yeni bir çağır açarak o yıllara kadar üzerinde fazla durulmayan Doğu sanatlarının önemine ve özellikle bunlardan İslâm ve Türk sanatlarının diğer dünya sanatlarına olan etkilerine dikkat çekmeye özen gösteriyordu. Glück de çalışmalarını bunun üzerinde yoğunlaştırarak 1916-1917 yıllarını İstanbul'da geçirdi ve burada Türk sanatıyla ilgili araştırmalar yaptı. Hocası gibi Yakındoğu İslâm ve Türk sanatları üzerinde uzmanlaşan Glück, ölümüne kadar Viyana Müzesi'nin İslâm eserleri bölümünde, 1928'den itibaren de Österreich-

hische Museum für Kunst und Industrie'de görev aldı. Ayrıca *Cicerone* adlı sanat dergisini yönetti ve burada modern sanata dair yazdığı makaleleri yayımladı. 24 Haziran 1930 günü en verimli çağında Viyana'da öldü.

Başlı başına bir Türk sanatının varlığını ortaya atan ilk Batılı sanat tarihçilerinden olan Glück, İstanbul'da I. Dünya Savaşı yıllarında kurulup 1918'de Osmanlı Devleti ile müttefiklerinin yenilmesi üzerine kapanan Macar İlim Enstitüsü'nde Türk sanatı hakkında verdiği bir konferansın metnini bu enstitünün ilk yayını olarak neşretti (*Türkische Kunst*, Budapest-İstanbul 1917; trc. Köprülüzâde Ahmet Cemal, "Türk Sanatının Dünyadaki Mevkii", *TM*, III [1935], s. 119-128). İstanbul'un tabii güzellikleri ve kültürüne dair bir makalesi de bu konferanstan az sonra basıldı ("Natur und Kultur Konstantinopels", *Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in Wien*, LXI [1918], s. 467 vd.).

Glück bir taraftan Sâsânî, Bizans ve Kafkasya (Hıristiyan) sanatları üzerinde incelemeler ve yayınlar yaparken bir taraftan da Türk sanatıyla ilgili çalışmalarını sürdürüyordu. Yine Strzygowski'nin öğrencilerinden Ernst Diez ile birlikte hazırladığı eski İstanbul hakkındaki resimli kitabı Almanya'da basıldı (*Alt-Konstantinopel*, München-Pasing 1920). Bu kitap bol sayıda gravür ve fotoğrafla bunların açıklamalarından meydana geliyordu. Yirmi beş sayfadan oluşan metnin şehrin görünümüne ait bölümü ile (s. 9-15) resimleri yayımlanan eserlerin tarih ve sanat tarihi bakımından açıkladıkları kısım (s. 17-24) Glück tarafından kaleme alınmıştır. Batılı okuyuculara Osmanlı Devleti'nin başşehrini tanıtmak amacıyla hazırlanan ve 3-8. sayfalarının dışındaki kısmının tamamı Glück'e ait olan bu küçük kitapta İstanbul'un Osmanlı dönemine ait belli başlı eserleri gerçek değerleriyle takdim edilmiştir.

Glück İstanbul'da bulunduğu sırada, Bakırköy'ün Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerindeki tarihi ve arkeolojisiyle ilgili *Das Hebdomon und seine Reste in Makriköy, Untersuchungen zur Baukunst und Plastik von Konstantinopel* adlı bir çalışma yaparak bunu 1920'de Viyana'da yayımlamıştır; ancak bu eserde Türk sanatına dair herhangi bir bahis yoktur. Aynı yıllarda yaptığı diğer bir çalışma ise Türk-Osmanlı mimarisi bakımından çok önemlidir. Bu eser hiç-

bir araştırmacının üzerinde durmadığı, dolayısıyla çok ihmal edilmiş bir konu olan İstanbul hamamları hakkındadır ve bugün çoğu ortadan kalkmış bulunan bu yapılarla ilgili tek ilmî araştırmayı teşkil eder; hâlâ da yerine daha iyisi ve daha kapsamlısı konulamamıştır. 1916 sonbaharından 1917 yazına kadar İstanbul'daki araştırma ve çalışmalarını sürdüren Glück, bu önemli kitabını ancak dört yıl sonra Viyana Üniversitesi'nin Sanat Tarihi Enstitüsü yayınları arasında bastırabilmiştir (*Probleme des Wölbungsbaues: Die Bäder Konstantinopels und ihre Stellung in der Baugeschichte des Morgen und Abendlandes*, Wien 1921). Başlık ve takdim sayfalarında belirtildiğine göre tonozlu ve kubbeli yapılara dair geniş bir araştırmacının ilk bölümünü teşkil eden bu kitabı prehistorik çağlardan itibaren antik, Hıristiyan ve İslâm tonozlu yapıları ile hamam mimarisini ele alacak olan II. cilt takip edecekti; fakat bu cilt yayımlanamadı. Eserin fotoğrafları, I. Dünya Savaşı'nın ardından gelen yıllardaki şartların zorluğu yüzünden son derecede yetersiz basılmıştır. Glück bu kitabında, hocası Strzygowski'nin ortaya koyduğu yeni sanat tarihi metoduna uygun olarak Türk hamam mimarisini inceledikten sonra İstanbul'un yirmi dört hamamı ile Bursa'nın iki kaplıcası üzerine görüşlerini bildirir. Kitapta adları geçen hamamlardan birçoğunun bugün izlerinin dahi kalmadığı düşünülürse Glück'ün Türk sanatına ve İstanbul'un tarihine yaptığı hizmetin büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Bu eserin arkasından, çeşitli sanat tarihi konularını çok kısa bir metin ve yirmi otuz resimle açıklayan bir dizi için Selçuklu ve Osmanlı sanatları hakkında iki kitapçık daha hazırladı. Bu çalışmayla ilk defa sanat tarihi yayınları arasında başlı başına birer varlık olarak Selçuklu ve Osmanlı sanatlarına ayrı fasiküller halinde yer ayrılması, Türk sanatlarını tanınamakta direnen Batı için önemli bir aşamadır. Bunlardan biri *Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien*, diğeri ise *Die Kunst der Osmanen* başlıkları ile yayımlanmıştır (Leipzig 1922).

Almanya'da dünya sanat tarihi üzerine "Propyläen Kunstgeschichte" genel başlığı altında hacimli ciltler halinde çıkan büyük dizide de yine meslektaş Diez ile birlikte *Die Kunst des Islam* (Berlin 1925) adlı bir kitap yayımlayan Glück, bu ana eserin "Arap ve Türk Ülkelerinin-

Heinrich
Glück